

Софія Лихова,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального
права і процесу
Національного авіаційного університету

УДК 343.3/7

Злочини проти трудових правовідносин (проблемні питання)

Кримінальний кодекс України 2001 р. за час свого існування претерпів велику кількість змін та доповнень, які часто вносилися безсистемно, без врахування доктринальних підходів до визначення поняття об'єкта злочину, а також, виходячи із цього, структури Особливої частини КК України. Це, в свою чергу, призвело до того, що буває важко визначити, до якої групи однорідних злочинів слід віднести той чи інший юридичний склад, визначити місце конкретної статті в системі кримінального закону та визначити, задля захисту якого безпосереднього об'єкта була створена та чи інша кримінально-правова норма. Як пише Л. П. Брич КК України містить такі законодавчі моделі злочинів, які складно відрізнити одні від одних. Ця ситуація мала місце у КК України вже у його первісному тексті. Нескінченні зміни та доповнення до нього лише поглиблюють та ускладнюють її вирішення. Інколи створюють перед практикою нездоланні перешкоди [1, с. 1].

Однією з проблем розбалансованості кримінального законодавства,

на нашу думку, слід вважати невизначеність доктринальних положень і, особливо, тих, які стосуються дефініції об'єкта злочину. Адже визначивши зміст родового об'єкта тієї чи іншої групи однорідних злочинів, а також співвідношення між родовим та безпосередніми об'єктами конкретних юридичних складів злочинів, ми зможемо вірно зрозуміти і юридичну природу суспільно небезпечного діяння, і його місце в системі Особливої частини КК України, і його співвідношення із іншими юридичними складами злочинів.

Предметом дослідження в даному випадку виступають юридичні склади злочинів, що посягають на таке конституційне право людини як право на працю. Тому особливо слід зупинитися на проблемах структурної побудови розділу V Особливої частини КК України. На нашу думку, конституційні правовідносини як різновид правовідносин складають зміст родових об'єктів злочинів, норми про які містяться у статтях розділу V Особливої частини КК України. В даному розділі об'єднані норми, спрямовані на захист трьох різно-

дів конституційних прав громадянських, політичних.

Кожен із різновидів відносин складає зміст об'єктів цих злочинів. Така родова об'єктами злочинів про кримінальну відповідальність які містяться у статтях Особливої частини КК України, громадянські, політичні, правовідносини.

Кожен із цих родових складається із видових об'єктів, які утворюють окремі класифікаційні конституційних відносин, серед яких містяться правовідносини.

В даному випадку ми маємо на обґрунтуванні об'єкта злочину – правовідносин, адже це питання нами досліджене у дисертаційній монографії [2, с. 4-5, 3]. Зміст видових об'єктів дає групу однорідних злочинів, а саме злочинів проти трудових відносин, які складаються з об'єктів реалізації даних конституційних прав. Кримінальне право охоплює громадянські, політичні, трудові правовідносини, а лише їх захист.

Конституційні громадянські та соціальні права людини, правом особи на життя, волю, честь, гідність є найбільш цінними в її конституційному статусі, безумовно, потребують гарантій їх забезпечення, в тому числі кримінально-правовими засобами.

Дана група конституційних прав була об'єктом кримінально-правової охорони і раніше. Проблеми кримінально-правової охорони трудових та інших особистих свобод людини і громадянства виступали як вітчизняними, так і зарубіжними авторами, серед яких О. І. Парота, Г. В. Серебряков, А. М. Красікова, П. П. Абрамчук, М. І. Бажанова, Ю. В. Костенка, В. Я. Тація

в конституційних правовідносин: громадянських, політичних, соціальних.

Кожен із різновидів цих правовідносин складає зміст родових об'єктів цих злочинів. Таким чином, родовими об'єктами злочинів, норми про кримінальну відповідальність за які містяться у статтях розділу V Особливої частини КК України, є громадянські, політичні, соціальні правовідносини.

Кожен із цих родових об'єктів складається із видових об'єктів, зміст яких утворюють окремі компоненти визначених конституційних правовідносин, серед яких містяться і трудові правовідносини.

В даному випадку ми не зупиняємося на обґрунтуванні концепції «об'єкт злочину – правовідносини», адже це питання нами достатньо обґрунтоване у дисертаційній роботі та монографії [2, с. 4-5, 3, с. 8-149]. Зміст видових об'єктів даних трьох груп однорідних злочинів значно відрізняється за змістом конституційних правовідносин, які складаються з приво- дої реалізації даних конституційних прав. Кримінальне право охороняє не лише громадянські, політичні, соціальні правовідносини, а лише їхню частину.

Конституційні громадянські, політичні та соціальні права поряд із правом особи на життя, здоров'я, майно, честь, гідність є найбільш важливими в її конституційному статусі і безумовно, потребують певних гарантій їх забезпечення, в тому числі і кримінально-правовими засобами.

Дана група конституційних прав є об'єктом кримінально-правової охорони і раніше. Проблема кримінально-правової охорони виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина вивчалася як вітчизняними, так і зарубіжними авторами, серед яких слід вказати на наукові дослідження І. І. Рарога, Г. В. Серебрянникової, М. М. Красікова, П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, М. М. Костенка, В. Я. Тація та інших.

Але, в основному, вони не стосувалися конкретно питань кримінально-правової охорони саме трудових прав. Лише окремі автори торкнулися саме цієї тематики. Наприклад, конкретні питання щодо встановлення кримінальної відповідальності за трудову експлуатацію людини розглядає А. М. Орлеан [4, с. 110-112], питання суспільно небезпечних посягань на трудові правовідносини розглядають В. Я. Топчій [5], М. О. Лиськов [6]. Такі автори як В. О. Борисов та О. О. Пашенко епізодично розглядають питання відмежування складів злочинів проти безпеки виробництва від грубого порушення законодавства про працю [7]. Також слід згадати Я. І. Соловій, яка вважає, що склади злочинів, передбачені в диспозиціях ст. ст. 173, 175 КК України слід розглядати як спеціальні стосовно складів злочинів, передбачених у диспозиціях ст. ст. 364, 365 КК України [8, с. 150], хоча з даною позицією ми категорично не погоджуємося. Таким чином, слід дійти висновку, що тему кримінальної охорони трудових правовідносин можна віднести до недостатньо дослідженої, та, враховуючи значення цього права в житті будь-якої людини, надзвичайно актуальною.

Дане наукове дослідження, враховуючи його актуальність та цілу низку проблемних питань, пов'язаних із кримінально-правовою охороною трудових прав людини, має метою визначити зміст родового об'єкта злочинів проти трудових прав людини та дати їх загальну кримінально-правову характеристику.

На нашу думку, не існує однорідної групи злочинів, які порушують трудові правовідносини. Коли йдеться про розділ V Особливої частини КК України, слід відмітити, що в ньому об'єднані три групи злочинів, які посягають на три родові об'єкти: громадянські правовідносини, які складаються в процесі реалізації таких громадських прав як право на недоторканність приватного життя та правовідносини, що стосуються релі-

гійних прав і свобод. Другим родовим об'єктом слід вважати політичні правовідносини, в процесі яких реалізуються виборчі права, право на участь в референдумі, право на об'єднання у громадські організації. У ст. 69 Конституції України передбачені, окрім виборів і референдумів, ще і інші форми безпосередньої демократії. За своїм змістом народне волевиявлення може стосуватися будь-яких сфер життя народу: політичної, економічної, соціальної, культурної. Кримінальне право охороняє не всі форми безпосередньої демократії, а лише окремі із них, а саме: вибори, референдуми, участь у законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій та збори, мітинги, демонстрації. Як правило, в даному випадку охороняються політичні права великих груп людей. Якщо окремі політичні права реалізуються лише громадянами України, то інші – можуть бути реалізовані і громадянами інших національностей, які проживають в Україні, але не є її громадянами. Особливо ця ідея є актуальною сьогодні, коли в Україні і в інших країнах Європи проживають на правах мігрантів або біженців громадяни інших країн. Саме виходячи із цього положення ми не відносимо норму, яка міститься в ст. 161 КК України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» до злочинів проти трудових правовідносин навіть тоді, коли в процесі вчинення цих суспільно небезпечних діянь реально порушуються трудові права людини – людей звільняють з роботи, безпідставно не приймають на роботу тощо.

Уявімо собі досить просту ситуацію. Директор одного із підприємств або керівник учбового закладу дає вказівку начальнику відділу кадрів не брати на роботу осіб, які раніше проживали на Сході України або, наприклад, відвідують богослужіння у церквах так званого Київського

патріархату, або осіб татарського походження. В даному випадку може виникнути за наявності достатніх фактичних підстав колізія у кваліфікації із ст. 172 КК України «Грубе порушення законодавства про працю». Про це пише і Л. П. Брич, згадуючи у своїй докторській дисертації про проблеми, які виникли у зв'язку із епопеєю з прийняттям, набуттям чинності, скасуванням пакету «антикорупційних законів» [1, с. 1]. Це знайшло своє втілення і в тексті диспозиції ч. 1 ст. 172 КК України, доповнення якої вказівкою на Закон України «Про запобігання і протидію корупції» аж ніяк не покращило розуміння її тексту і ускладнило застосування цієї норми.

На нашу думку, основним безпосереднім об'єктом порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, релігійної належності (ст. 161 КК України) слід вважати міжнародний правопорядок в частині заподіяння шкоди великим групам людей у вигляді розпалювання расової, національної, релігійної, політичної ворожнечі навіть тоді, коли це завуальовано іншими суспільно небезпечними діяннями, наприклад, грубим порушенням законодавства про працю. Думається, що саме за таких умов додатковим об'єктом кримінально-правової охорони можуть визнаватися і трудові правовідносини і не виключається кваліфікація за сукупністю злочинів в окремих випадках за наявності правових підстав (ст. 161 та ст. 172 КК України).

Аналогічне питання виникає і з віднесенням до злочинів проти трудових правовідносин діяння, кримінальна відповідальність за яке передбачена в ст. 173 КК України «Грубе порушення угоди про працю». Ми вважаємо, що слід звернути увагу на бланкетний характер диспозицій ст.ст. 172 та 173 КК України. Якщо із тлумаченням термінологічного звороту «законодавство про працю» проблем, практично, не виникає або всі вони вирішуються в межах трудового права та зако-

давства, то з тлумаченням логічного звороту «угода про працю» виникають певні неоднозначні моменти. З оглядом на ст. 172 КК України і ст. 173 КК України про працю є угода про працю, як трудовим договором і як угода про працю в межах Конституції України. Умовно, не означає, що реалізується лише шляхом трудового договору. Формально права на працю є правові відносини, підцивільні адміністративно-правові і трудові правовідносини. Трудові правовідносини виникають і на підставі членства в робочих кооперативах. У розділі V КК України йдеться про трудові права людини, а не про трудові правовідносини і не про законодавство про працю. Питання про те, які ж існують форми, окрім трудового договору, які ще є підстави виникнення трудових правовідносин в трудовому праві, слід дійти однозначного висновку, що під цими іншими формами слід розуміти цивільно-правові договори, оскільки вони не є трудовими правовідносинами, а виникнення саме трудових правовідносин.

Безумовно, в окремих випадках робота може виконуватися в межах трудового договору і трудовий договір від трудового договору відрізняється правового характеру. Хоча основні ознаки трудового договору слід розмежувати з цивільно-правовою угодою, метою отримання результату трудової діяльності – регулює сам процес роботи. Схема розмежування трудових і трудових договорів, якщо фізична особа прийнята на роботу, створити трудові правовідносини, матеріальний об'єкт або трудові правовідносини, науки, мистецтва і трудові правовідносини – це трудовий договір і відповідно трудові правовідносини, буде цивільно-правовою угодою. Якщо фізична особа прийнята на роботу, трудові правовідносини виконати роботу.

давства, то з тлумаченням термінологічного звороту «угода про працю» виникають певні труднощі і неоднозначні моменти. За своїм змістом угода про працю є нічим іншим як трудовим договором. В ст. 43 Конституції України йдеться, що кожен має право на працю. Це, безумовно, не означає, що це право реалізується лише шляхом укладення трудового договору. Формами реалізації права на працю є цивільно-правові відносини, підприємництво, адміністративно-правові відносини. Трудові правовідносини можуть виникати і на підставі членства у виробничих кооперативах. Але в назві розділу V КК України йдеться саме про трудові права людини і громадянина, що реалізуються через трудові правовідносини і регулюються законодавством про працю. І хоча питання про те, які ж існують інші форми, окрім трудового договору, які ще є підстави виникнення трудових правовідносин в науці трудового права не вирішені остаточно, слід дійти однозначного висновку, що під цими іншими формами не слід розуміти цивільно-правові договори, оскільки вони не є підставою виникнення саме трудових правовідносин.

Безумовно, в окремих випадках робота може виконуватися не на основі трудового договору і відрізнити трудовий договір від договору цивільно-правового характеру іноді доволі важко. Хоча основний критерій розмежування все ж зрозумілий – цивільно-правова угода укладається з метою отримання результатів праці, а трудова – регулює сам процес праці. Проблема розмежування цивільно-правових і трудових договорів така: якщо фізична особа прийняла на себе зобов'язання створити будь-який матеріальний об'єкт або твір літератури, науки, мистецтва і передати його замовнику – це цивільно-правовий договір і відповідальність, зрозуміло, буде цивільно-правова. Якщо фізична особа прийняла зобов'язання виконати роботу і переда-

ти її результат замовнику – це договір підряду або інший цивільно-правовий договір.

Якщо ж особа виконує роботу під керівництвом іншої сторони, яка взяла на себе зобов'язання організувати процес праці, отримала вказівки про послідовність проведення робіт, у визначені терміни отримує заробітну плату і відпустку – це, безумовно, трудовий договір і трудові правовідносини. Однак, ніхто не забороняє укладати і цивільно-правовий договір, за яким ніякий результат праці замовнику передаватися не буде, тому що послуга, яка надається за таким договором, невіддільна від самого процесу її надання (наприклад, послуга з охорони об'єкта або особи стові охорони).

З врахуванням складнощів розмежування цивільно-правових і трудових договорів, розмежовувати їх треба за формально-юридичною ознакою. При укладенні цивільно-правового договору слід звернути увагу на те, що підрядник виконує роботу на свій ризик, самостійно організовує виконання робіт, не підлягає внутрішньому трудовому розпорядку замовника, не має права на отримання допомоги по соціальному страхуванню і, як остаточний висновок, процес його праці не регулюється трудовим законодавством. Навпаки, при укладенні трудового договору працівник підлягає внутрішньому трудовому розпорядку роботодавця, про прийняття його на роботу видається наказ, працівник має право на отримання допомоги по соціальному страхуванню, трудовий стаж, право на пенсійне забезпечення.

Питання про розмежування норм, передбачених у ст.ст. 172, 173 КК України, набагато глибше і складніше, ніж видається на перший погляд. І лежить ця проблема не лише в площині кримінального права, а стосується, в першу чергу, захисту прав людини. Незаконно звільнена людина має право звернутися до суду з позовом про поновлення її на роботі. А якщо порушений цивільно-

правовий договір, то відновлюються цивільні права і зовсім в іншому порядку. Таким чином, слід дійти висновку, що за своїм змістом норма, передбачена в ст. 172 КК України є більш широкою за змістом і охоплює норму, що міститься в ст. 173 КК України і, практично, ст. 173 КК України дублює норму, передбачену в ст. 172 КК України.

Що стосується способу порушення законодавства про працю, то в диспозиціях обох цих статей вжитий термін «грубе», але в диспозиції ст. 173 КК України просто розкрито його зміст – обман, зловживання довірою або примус до роботи, не обумовленою угодою – трудовим договором.

На нашу думку, будь-яке порушення законодавства про працю, незалежно від способу його вчинення, слід вважати грубим порушенням. Ми пропонуємо відмовитися від такої оціночної ознаки як грубе і сформулювати склад злочину, передбачений в диспозиції ст. 172 КК України як матеріальний.

В ч. 2 ст. 173 КК України передбачена кримінальна відповідальність за порушення угоди про працю, яке вчинене стосовно громадянина, з яким укладена угода щодо його роботи за межами України. Немає підстав вважати угоду про працю, яка укладена щодо роботи громадянина за її межами, якимось іншим видом угод, ніж ті угоди, які охоплюються поняттям «трудоий договір», «контракт» тощо. Всі випадки порушення трудових прав громадян України, які працюють за кордоном і на яких розповсюджується законодавство про працю України, повністю охоплюється термінологічним зворотом «порушення законодавства про працю». В даному випадку потерпілим є саме громадянин України, адже в диспозиції ч. 2 ст. 173 КК України законодавець вживає саме це слово, а не слово «особа». Основна проблема полягає в тому, щоб визначитися, законодавство якої держави регулює трудові правовідносини громадян

України, які працюють за її межами. Праця цієї категорії громадян регулюється законодавством сторони держави працевлаштування та міжнародними договорами. Необхідно визначити, законодавство якої держави (України чи іноземної держави) слід розглянути як законодавство держави-сторони працевлаштування, адже буде не правильним стверджувати, що держава-сторона працевлаштування – це держава на території якої працює громадянин.

Громадяни України можуть працювати за її межами або на іноземних підприємствах, установах, організаціях, але стороною працевлаштування буде вважатися Україна. І якщо їхні трудові права будуть грубо порушені, то буде вчинений злочин, склад якого передбачений у диспозиції ст. 172 КК України.

У відповідності до ст. 10 ЗУ «Про зайнятість населення» громадяни України у період тимчасового перебування за кордоном мають право займатися трудовою діяльністю, якщо вона не суперечить законодавству України і законодавству держави перебування. В випадку випадку правильним буде розуміння термінологічного звороту «законодавство сторони працевлаштування» як «законодавство країни, на території якої здійснюється трудова діяльність». Виходячи із цього, слід дійти висновку, що праця громадян України, які працюють за її межами на іноземних наймачів, за загальним правилом регулюється законодавством іноземної держави.

У випадку порушення трудових прав громадян України, які працюють за її межами і праця яких регулюється законодавством іноземної держави, їх захист знаходиться поза межами дії норм КК України. Але, якщо громадянин України працює за її межами за трудовим договором, стороною якого є Україна, і його трудові права грубо порушені, слід застосовувати ст. 172 КК України.

Не слід забувати, що багато українців працюють за кордоном нелегально. Такі люди не підпадають навіть

під захист законодавства України. Це, безумовно, не означає, що Україна відмовляється захищати своїх громадян. Але в разі випадку йдеться про повернення громадян в Україну через дипломатичні перемовини, через застосування Уголовного з пр... до цього підстави... (наприклад, суб'єкт злочину в Україні або в межах території вітчизняних правоохоронних органів), слід застосовувати норму, яка міститься в ст. 172 КК України.

До злочинів проти трудових прав відносин не слід односторонньо вважати не виплату заробітної плати, пенсії чи інших грошових виплат (ст. 173 КК України). Цей злочин лише в тому випадку, коли не виплати заробітної плати, пенсії чи інших грошових виплат трудові права особи як об'єкт трудових правовідносин.

Безпосереднім об'єктом складі злочину є соціальні правовідносини, суб'єктами яких є громадяни – ті, які працюють за межами України. Трудові правовідносини складаються з виплати заробітної плати, а також з виплати пенсії, відповідно до реалізації спеціальних захистів виплат заробітної плати, пенсії та інших грошових виплат. Наприклад, виплати пенсії регулюється нормами трудового законодавства, а виплати заробітної плати, відповідно до реалізації спеціальних захистів виплат заробітної плати, пенсії та інших грошових виплат регулюється нормами трудового законодавства.

Окремі види стипендій відповідно до указів Президента України, деякі стипендії регулюються нормами трудового законодавства. Окремий предмет злочину складають пенсії як форма соціального забезпечення і відсутні підстави вважати трудові і пенсійні правовідносини.

Трудове законодавство України регулює загальних «конституційних» трудових прав, а також спеціальних трудових прав, а також інших елементів права праці, які реалізуються в процесі трудових правовідносин та існування самостійних трудових правовідносин. Ст. 43 Конституції України охоплює не всі трудові правовідносини. Такі прав...

щодо захист законодавства іноземної держави. Це, безумовно, не означає, що Україна відмовляється від захисту прав своїх громадян. Але в даному випадку йдеться про повернення цих громадян в Україну через дипломатичні перемовини, через звернення до Уповноваженого з прав людини. Якщо є до цього підстави і реальна можливість (наприклад, суб'єкт знаходиться в Україні або в межах досяжності вітчизняних правоохоронних органів), слід застосовувати норму, яка міститься в ст. 149 КК України.

До злочинів проти трудових правовідносин не слід однозначно відносити не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України). Цей злочин лише в частині не виплати заробітної плати порушує трудові права особи як об'єкт трудових правовідносин.

Безпосереднім об'єктом у цьому випадку злочину є соціальні правовідносини, суб'єктами яких є різні категорії громадян – ті, яким в межах трудових правовідносин виплачується заробітна плата, а також ті, яким відповідно до реалізації права на соціальних захист виплачуються стипендії, пенсії та інші установлені законом виплати. Наприклад, виплата стипендії регулюється нормами, які відносяться до різних галузей права. Окремі види стипендій виплачуються відповідно до указів Президента України, деякі стипендії призначаються нормативними актами, які видають законодавство про освіту.

Окремий предмет злочину складають пенсії як форма соціального забезпечення і відсутні підстави ототожнювати трудові і пенсійні правовідносини.

Трудове законодавство, крім цих соціальних "конституційних" містить ще і інші елементи права на працю, які реалізуються в процесі виникнення та існування саме трудових правовідносин. Ст. 43 Конституції України охоплює не всі елементи трудових прав. Такі права, як право

на страйк, право на відпочинок, право на об'єднання в професійні спілки з метою захисту своїх трудових прав та інтересів (ст. ст. 36, 44, 45 Конституції України), прямо в ст. 43 Конституції не передбачені, але що стосується таких прав як право на страйк та право на відпочинок, то слід відмітити, що в тексті відповідних статей підкреслено, що такі права належать саме тим особам, які працюють.

Неузгодженість в термінології, яка вживається законодавцем в Конституції України та в законодавстві про працю, породжує певні питання при застосуванні окремих норм. Не є зрозумілим, про чий права іде мова в ст. 43 Конституції України – про права всіх осіб (людей) чи тільки громадян України і, таким чином, якщо ми розглядаємо право на страйк як складову частину трудових прав, то чи мають право на страйк іноземці та особи без громадянства, які працюють в Україні?

Отже, безпосереднім об'єктом злочину, склад якого передбачений в диспозиції ст. 174 КК України «Примусування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку» є соціально-трудові правовідносини, які виникають в процесі реалізації найманими працівниками права на участь у законному страйку. Вважаємо, що ці відносини в даному випадку є похідними від трудових, але не виключно трудовими, як це має місце у нормі, передбаченій ст. 172 КК України.

На нашу думку, підхід тут може бути лише один. Норма, яка міститься в ст. 174 КК України, спрямована на охорону, безумовно, законного конституційного права найманих працівників на участь у законному страйку. Перешкодити, примусити здійснити чи не здійснити право можна тільки ту особу, яка це право має. Права на участь у страйку працівники можуть не мати з двох причин: по-перше, визнання страйку незаконним і, по-друге, обмеження цього права, яке міститься в законах,

які регулюють трудову діяльність окремих категорій працівників.

Участь у страйку цих категорій працівників, як і участь у незаконному страйку не слід вважати реалізацією права на страйк, адже цього права дана категорія працівників не має взагалі відповідно до законодавства.

Вважаємо, що доповнення ст. 174 КК України спеціальною нормою, яка передбачала б встановлення кримінальної відповідальності за подібні дії, а саме за організацію страйку, визнаного судом незаконним, та за невиконання рішення про визнання страйку незаконним послужило б вдосконаленню нормативного рівня механізму кримінально-правової охорони трудових прав найманих працівників.

В диспозиції ст. 174 КК України передбачено дві форми діяння, яке полягає в порушенні соціальних правовідносин, змістом яких є право найманого працівника на участь у законному страйку: 1) примушування до участі у страйку і 2) перешкодження участі у страйку.

Кримінальна відповідальність за дані діяння настає при умові застосування насильства, погрози застосування насильства або застосування інших незаконних дій.

В тексті диспозиції ст. 174 КК України конкретно не вказано, щодо кого застосовується насильство або погроза застосувати насильство, або інші незаконні дії – особи, яка має право на участь у страйку чи будь-якої іншої особи. На нашу думку, якщо такий вплив застосовується щодо особи, яка має право на участь у страйку, то, дійсно, йдеться про примушування особи до реалізації цього права. Але якщо йдеться про насильницькі дії щодо осіб, які не мають права брати участь у страйку, то чи порушуються їхні соціальні права? В даному випадку слід вести мову про злочин проти особи (при наявності до цього підстав) без посилання на ст. 174 КК України. Сто-

роння особа, яка не має у відповідності до Конституції України та законодавства України про працю права на участь у страйку, не реалізовує його, і примусити її до того, чого у неї немає, чи перешкодити здійснити те право, яке у неї відсутнє – неможливо.

При визначенні законності дій щодо працівників, які мають право на страйк, необхідно враховувати, що страйк може бути визнаний незаконним тільки за рішенням суду і працівники зобов'язані розпочати роботу не пізніше наступної доби після дня вручення копії рішення суду про заборону страйку органу (особі), що очолює страйк.

В межах однієї статі важко розглянути всі проблемні питання, які пов'язані із порушенням таких феноменів як трудові права і трудові правовідносини.

В розділі V Особливої частини КК України міститься окрема група однорідних злочинів, які посягають на соціальні правовідносини. Соціальні конституційні права людини стосуються підтримки і нормативного закріплення соціальних умов життя індивіда, визначають становище людини в сфері праці та побуту, зайнятості, добробуту, соціальної захищеності з метою створення умов, при яких людина може почуватися вільною від матеріально-побутових проблем. Правовідносини, які виникають у зв'язку із реалізацією цих прав складають зміст родового об'єкта злочинів, склади яких передбачені в диспозиціях ст.ст. 172-175 КК України. Трудові правовідносини складають зміст видового об'єкта злочинів, склади яких передбачені у диспозиціях ст. 172 та ст. 174 КК України. Норми, які містяться в цих статтях, безпосередньо спрямовані на захист трудових правовідносин. Трудові правовідносини є одним із безпосередніх об'єктів злочинів, склади яких передбачені в диспозиції ст. 175 КК України в частині безпідставної невивлати заробітної плати.

1. Брїч Л. П. Дис. ... докт. юрид. н. виконавче право» /

2. Лихова С. Я. і свобод людини і правове дослідження і кримінологія; кримі-

3. Лихова С. Я. альних прав і свобод (и): Монографія / С. університет», 2006. –

4. Орлеан А. експлуатації: автореф. нологія; кримінально-

5. Топчий В. І. плати, стипендії, пенс. юрид. наук: 12.00.08

право / В. В. Топчий. Характеристика складу рович Лиськов: дис. .

уголовно-исполнител. справ. – Львів, 2012.

6. Лиськов М. трудових прав людини мінологія; криміналь-

7. Соловій Я. І. будови окремих норм Кримінальний кодекс

сконалення: матеріал. Львів: Львівський де

С. 149-151. – 338 с.

Лихова С. Я. Зл

Розглянуті пробл реднього об'єкта злоч тор визначає об'єкт п сновок, що лише юри України посягає безп щійно відносять до зл як соціальні правовідн трудові правовідносин

Ключові слова: т льність, склад злочину

Список використаних джерел

1. Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. П. Брич. – Львів, 2014. – 34 с.
2. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / С. Я. Лихова – К., 2006. – 39 с.
3. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): Монографія / С. Я. Лихова – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 573 с.
4. Орлеан А. М. Кримінально-правове забезпечення охорони людини від експлуатації: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Орлеан. – К., 2014. – 40 с.
5. Топчий В. В. Кримінально-правова характеристика не виплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. В. Топчий. – Львів, 2009. – 18 с. Лиськов М. О. Кримінально-правова характеристика складів злочинів проти трудових прав людини / Максим Олександрович Лиськов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2012. – 210 с.
6. Лиськов М. О. Кримінально-правова характеристика складів злочинів проти трудових прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. О. Лиськов. – Львів, 2012. – 210 с.
7. Соловій Я. І. Теоретичні кроки до подолання неузгодженості структури побудови окремих норм Особливої частини КК України 2001 р. / Я. І. Соловій. // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-15 квітня 2007 р. : у 2-х ч. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2007. – ч. 2 – С. 149-151. – 338 с.

Лихова С. Я. Злочини проти трудових правовідносин (проблемні питання)

Розглянуті проблеми щодо визначення дефініції родового, видового та безпосереднього об'єкта злочинів, що порушують конституційне право особи на працю. Автор визначає об'єкт цих злочинів як трудові правовідносини. Обґрунтовується висновок, що лише юридичний склад злочину, який міститься в диспозиції ст. 172 КК України посягає безпосередньо на трудові правовідносини. Інші злочини, які традиційно відносять до злочинів проти трудових прав посягають на такий родовий об'єкт як соціальні правовідносини і в цих складах лише одним із безпосередніх об'єктів є трудові правовідносини.

Ключові слова: трудові права, трудові правовідносини, кримінальна відповідальність, склад злочину, розмежування складів злочинів.

Лиховая С. Я. Преступления против трудовых правоотношений (проблемные вопросы)

Рассмотрены проблемы дефиниции родового, видового и непосредственного объектов преступлений, нарушающих конституционное право человека на труд. Автор определяет объект этих преступлений как трудовые правоотношения. Обосновывается вывод, что только юридический состав преступления, содержащийся в диспозиции ст. 172 УК Украины посягает непосредственно на трудовые правоотношения. Другие преступления, которые традиционно относят к преступлениям против трудовых прав посягают на такой родовой объект как социальные правоотношения и в этих составах лишь одним из непосредственных объектов являются трудовые правоотношения.

Ключевые слова: трудовые права, трудовые правоотношения, уголовная ответственность, состав преступления, разграничение составов преступлений.

Likhova S. Crimes against labor relations (problematic issues)

The problems of the definition of generic, specific and immediate object of the crime, violates the constitutional human right to work have been studied. The author defines the object of these crimes as a labor relations. Only an offense under the Criminal Code of Ukraine in state 172 impinge directly on labor relations. Other crimes that are traditionally considered to be crimes against the labor rights impinge on such a generic object as a social relationship. And in these formulations is only one of the direct objects are the labor relations.

Key words: human rights, labor relations, the criminal responsibility, the distinction between offenses.

УДК 343.123

**Питання
розслідування
службових
злочинів**

Одне із проблемних питань досудового розслідування кримінальних злочинів у сфері службових злочинів є розпізнавання злочинних дій та способів їх вчинення, під час передачі оперативного розшуку органів досудового розслідування. Визначення змісту злочинних дій, необхідне для розслідування злочинів, з метою застосування її в практиці, глибокого та повного вивчення умов, що спричиняють таку злочинність, розробку заходів, ґрунтованих на рекомендаціях, спрямованих на вилучення засобів подолання злочинності під час досудового розслідування. Метою є визначення злочинних дій, необхідне для розслідування злочинів у сфері службових злочинів на етапі першого досудового розслідування.